

הרב אהרן בורנשטיין

דוד לא חטא

א. פתיחה

העיון בפרשת דוד ובת־שבע מחדד עניין עקרוני ביחסנו ללימוד התנ"ך לאור פירושי חז"ל. ידועה הסתירה בפרשה זו, שבתנ"ך¹ מפורש שדוד חטא ואילו בגמרא אומר ר' יונתן "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה"².

כיצד אנו מיישבים סתירה זו?

יש לציין שאמנם ר' יונתן אומר: "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה", אך לעומתו, מצינו דעות בחז"ל ובראשונים ובפרשני המקרא, שבת־שבע הייתה אשת איש, וממילא דוד חטא. ולא זו בלבד אלא שמורגלים אנו במקומות אחרים בשי"ס, שדוד חטא, והדבר מובא כמוסכמה וללא מחלוקת. למשל:

א. יומא כב, ע"ב: "אמר רב הונא: שאול באחת ועלתה לו, דוד בשתיים ולא עלתה לו". הגמרא דנה מהו חטאו היחיד של שאול, הריגת אגג או הריגת כהני נוב, והגמרא ממשיכה לדון בשני החטאים של דוד, בחטא אוריה ובחטא מניית בני ישראל, ומציעה הגמרא "והא איכא נמי מעשה דבת־שבע"? ומתרצת, שמחטא זה כבר נפרעו ממנו, לכן אינו נכלל במניין חטאיו, ולא עלה על דעת הגמרא לתרץ שמעשה בת־שבע איננו חטא.

ב. שבת ל, ע"א: "אמר רב... אמר דוד לפני הקב"ה: רבש"ע מחול לי על אותו עוון" (ברשי"י: "דנת־שבע").

ג. סנהדרין קז, ע"א: "אמר דוד לפני הקב"ה: רבש"ע מחול לי על אותו עוון". ועוד שם: "ונקייתי מפשע רב – שלא יכתב סרחוני". והסרחון מבואר שם בסוגיא מפסוק במשלי: "אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוונה – כן הבא על אשת רעהו, לא ינקה כל הנוגע בה".

ד. עבודה זרה ה, ע"א: "לומר לך שאם חטא יחיד, אומרים לו כלך אצל יחיד". כלומר, אם אדם יחיד חטא, שולחים אותו ללמוד תשובה מדוד המלך. ובהמשך, הגמרא עושה צריכותא בין חטא דוד שהיה ביחיד וחטא העגל שהיה ברבים: "דאי אשמעינן יחיד (=דוד המלך) משום דלא מפרסם חטאיה", הרי שהגמרא תפסה בפשטות שדוד חטא?

1. שמואל ב' י"א, ב-ה.

2. שבת נ, ע"א.

ובואו חשבון! אם בנביא כתוב שדוד חטא, לא ברמז, לא בהבלעה, לא באופן דר-משמעי, אלא בפשט הכתובים, ובסוגיות רבות בש"ס מצויין שדוד חטא, ובמימרא אחת במסכת שבת סובר אמורא אחד שלא חטא, האם צריך ליישב, ולהעמיד אוקימתא כדברי האמורא, או בדברי פשט הכתובים בנביא? יתר על כן, אף אם נאמר שכך דרכן של סוגיות תלמודיות שחולקות וסותרות, ותלמידי חכמים מרבים דעות בעולם, מכל מקום איך יכול ר' יונתן לחלוק על דוד המלך בכבודו ובעצמו, בהתייחסות האישית שלו למעשה בת-שבע? והלא בתהלים³ אומר דוד: "הרב כבסני מעווני, ומחטאתי טהרני. כי פשעי אני אדע, וחטאתי נגדי תמיד". וגדולה מזו, איך יכול ר' יונתן לחלוק על נביא ה' שהכריז שדוד חטא: "גם ה' העביר חטאתך לא תמות"⁴.

כל האמור לעיל מחייב אותנו למקד את הפרשנות לא במעשהו של דוד, שהוא בוודאי חטא, ואין הכתוב הזה יוצא מידי פשוטו, אלא צריכים אנו להטיל את כובד עיונינו על מימרתו של ר' יונתן. אין ספק שר' יונתן גונו פשט עמוק וסוד נסתר בדבריו, כדרכם של חכמי המדרש. הביאור שיבואר לקמן, יפרש את מימרתו של ר' יונתן, וישפוך אור חדש על מעשה דוד ובת-שבע.

ב. למשמעות המימרה "כל האומר דוד חטא – אינו אלא טועה"

הגמרא בע"ז ה, ע"א האומרת: "דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה..." מעמידה בקרן אורה את המימרה: "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה". מאחר ששתי המימרות הללו נאמרו בפי אותו האמורא, והוא: "ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן", הרי שאפשר לומר כי אמירת ר' יונתן במסכת ע"ז מבארת את חידתו הסתומה במסכת שבת.

מימרתו של ר' יונתן בע"ז, כך היא מתפרשת: כאשר אדם רוצה לחנך מישהו לדרך הישר, כאשר רוצים להעלות מאן דהו מבור תחתיות, אי אפשר להישאר בדרגה גבוהה, ומשם להתחבר אל הנמוכים. אדם צריך להשפיל את עצמו, ומתוך היותו מושפל בעפר דל יוכל לקום ולהקים אחרים עמו⁵.

דורו של דוד היה ברמה נמוכה⁶, ולכן הוצרך הקב"ה להוריד את המעולה שבדור ממדרגתו, על מנת שילמד את העם דרך תשובה. הטבע האנושי מתנהג באופן כזה,

3. נ"א, ד-ה.
4. שמואל ב', י"ב, יג.
5. לכן מנהיגי ישראל: יעקב משה, דוד ועוד היו רועי צאן, כי הם צריכים להנהיג את הנחותים ביותר. עיין בשיחות רבי חיים שמואלביץ' לחומש שמות שנת ל"ב, עמ' מ"ט.
6. כך טבעם של דברים, שהשופכים דם רב במלחמות אינם יכולים להתעלות למדרגות רוחניות גבוהות, בכלל ישראל פוגם הדבר במדרגתם, ובמלך ישראל – מנע הדבר את בניין בית המקדש. ועיין עוד לקמן בהערה 19.

שאם צדיק הדור עושה תשובה על חטאיו ועוונותיו שהם "דקים מן הדקים" עד אשר אינם נבדקים, אין הדבר נתפס, וממילא אינו יכול להשפיע ולהוות דגם לרשעים. אולם אם צדיק הדור הופך להיות חוטא הדור, ועושה מעשה חטא ופשע, שאפילו נמוכים שבדור לא היו עושים, ואח"כ הוא מתעשת, ומצטער, מודה ומתוודה, ועוזב את חטאו – תשובה כזו מחזקת ואף סוחפת את הפושעים שבדור⁷. לצורך משימה זו של החזרת הדור בתשובה, נטל הקב"ה את הבחירה מדוד, וחייב אותו לחטוא. (התכלית הייתה שדוד יראה כחוטא כדי שיוכל להתחבר להמון העם, ולכן בדרך ירידה זו חסך ממנו הקב"ה חטאים מיותרים, וזה פשר הסברי הגמרא אודות גט כריתות, אוריה מורד במלכות וכו'). ואכן – דוד עמד במשימה זו ו"הקים עולה של תשובה".

אמת נכון הדבר – תמוה ומוזר לומר שהקב"ה נוטל את הבחירה, שהרי הרמב"ם כתב⁸: "רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק – הרשות בידו, ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע – הרשות בידו". על יסוד הבחירה הזו ממשיך הרמב"ם וכותב בהלכה ג': "ודבר זה עיקר גדול הוא, והוא עמוד התורה והמצוה". ובהלכה ד': "אילו הא"ל היה גוזר על האדם להיות צדיק או רשע, או אילו היה שם דבר שמושך את האדם... למעשה מן המעשים... ומה מקום היה לכל התורה כולה, ובאיזה דין ובאיזה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק". וחותם הרמב"ם את הפרק: "וזה הוא העיקר שכל דברי הנבואה תלויין בו". וביחובות הלבבות⁹ כתב⁹: "מעשי העבודה והעבירה, לא ייתכנו לאדם, כי אם בהקבץ שלושה דברים: **האחד** – הבחירה בליבו ומצפונו, **והשני** – הכוונה וההסכמה לעשות מה שבחר בו, **והשלישי** – שישתדל לגמור המעשה באיבריו הנראים, ויוציאהו אל גדר המעשה". אין צורך להאריך במובאות מדברי חז"ל והראשונים ביסוד הבחירה, שהרי התורה בעצמה מבארת יסוד זה בתחילת פרשת "ראה", ובפרשת "נצבים": "החיים והמוות נתתי לפניך, הברכה והקללה, ובחרת בחיים"¹⁰.

לאור האמור לעיל, אף אם באופן חד-פעמי גזר הקב"ה שצריך ליטול את הבחירה מאדם מסוים, הרי ברור שכל המערכת של שכר ועונש "לא שייכת", ולא שייך שם חוטא, ואיך יעשה הקב"ה עוול ליציר כפיו! אולם, שאלה זו איננה קושיא, שאלה זו היא התשובה! זוהי בדיוק מימרתו של ר' יונתן במסכת שבת: "כל האומר דוד חטא, אינו אלא טועה", משום שחטא פירושו שלאדם היו שתי דרכים, ובכוח בחירתו בחר האדם ברע, והוא הנקרא חוטא. אולם **אם לא הייתה לאדם בחירה אין נקרא שם חטא על מעשהו** (ולדוד המלך, לא הייתה כאן אפשרות של בחירה).

7. בשפת המקובלים נקראת ירידה זו: "העלאת הניצוצות" עיין ב"מכתב מאלהיו" כרך ג', עמ' 358 בשם הזוה"ק, ור' צדוק הכהן, ובעוד רבים מספרי החסידות.
8. בהלכות תשובה פרק ה' הלכה א'.
9. שער הבטחון פרק ד' בפירוש החלק הרביעי.
10. דברים ל', יט.

גם משמעות המילה "חטא", היא מלשון להחטיא את המטרה, כנאמר בשופטים¹¹: "קולע באבן אל השערה, ולא יחטא". הייעוד שנצטוונו עליו הוא "ובחרת בחיים", "ועשית הישר והטוב", ומי שבחר ברע הריהו מחטיא את מטרת חייו. כל זה שייך כאשר יש **אפשרות לבחירה**, ואז החוטא אכן מחטיא את דרך הישר, אולם כאשר ניטלת מן האדם האפשרות לבחירה, לא שייך הביטוי "חטא", להיפך אם ב"גזירת המלך"¹² האדם חייב לחטוא, הרי שהוא לא החטיא את ייעודו, כי במקרה הזה רצה הקב"ה שהאדם יחטא, ו"גדולה עבירה לשמה", ובאופן חד-פעמי זוהי הדרך הישרה. והיינו דקאמר ר' יונתן: "כל האומר דוד **חטא** – אינו אלא טועה".

אפשר לדייק את הביטוי הזה בדברי ר' יונתן, מהפסוק שממנו נלמד הדבר במסכת ע"ז: "נאום דוד בן ישי ונאום הגבר הקם על"¹³. הבחירה היא אקטיבית ועל זה שייך שכן, אולם במעשה בת-שבע דוד היה פסיבי, שכן הוא הוכרח לעשות מעשה ללא כל אפשרות של בחירה, ולכן נלמד הדבר מפועל בבניין פועל: "הקם", אין כאן פעילות אנושית אלא גזירת מלך, אין כאן אקטיביות של בחירה אלא פסיביות של הכרח, הגבר הקם למעשה בעל-כרחו.

לו רצינו לומר את האבחון האמור בשפה קצרה, היינו משתמשים בשפה הלמדנית: דוד לא חטא, דוד עשה **מעשה של חטא**, שכמבואר – תחת הביטוי חטא, מקופל מאבק בין היצר הטוב ליצר הרע, התחבטות, וכשלוך שהוא עשיית הרע, אולם דוד המלך לא היה בכל אלה, ומעשה החטא שלו היה "מעשה קוף" בעלמא. משל לחטא שעושה ילד לפני היותו בר מצוה. הוא בוגר בנפשו, ומפותח בשכלו, ובכל זאת אינו חייב מעיקרא דדינא. אף אם יעשה את החמורות שבעבירות, קטן כזה לא ייחשב כחוטא, ועם כל זאת, לכשיגדל הילד ויעמוד על דעתו הבוגרת, ברור שיראה את עצמו כחוטא, ויבקש מהקב"ה שימחל על מעשיו. אמנם אין בהם עבירה שעליה הוא נתבע, אך סוף סוף יש בהם לכלוך הנקשר בנפשו.

במצב כזה אפשר להתבטא ולומר: "לא חטא", ויחד עם זאת לחזור בתשובה. וזה מה שאירע בדוד, דוד "לא חטא", אולם הוא חוזר בתשובה על **חטאיו**, לא כדי להסיר את עונש המוות הנגזר בתורה על הנואף, אלא כדי לטהר את נפשו "**מעשה החטא**". ולכן תשובתו של דוד לא מתמקדת בהצלה ממוות לחיים, אלא **בניקיון נפשי**, וכך הוא מבקש במזמור התשובה¹⁴: "תחטאני **ואטהר**, תכבסני **ואלבין**". יש כאן מידת חסידות של טהור נפש, לעשות תשובה, כמו על חטאים שעשה אדם טרם שהגדיל.

ביאור זה מבהיר לנו מדוע דוד אינו צריך לפרוש מבת-שבע, שלכאורה צריכה להיאסר לבועל. וזאת – כפי שהוסבר לעיל – משום שחטא בגזירת מלך, לא שמיה חטא, ולא גורר מיתה ולא אוסר את אשת האיש.

11. כ"י, טז ועיי"ש במפרשים.

12. כך לשונו של רש"י במסכת ע"ז ה, ע"א ביחס לדוד המלך.

13. שמואל ב כ"ג, א.

14. תהלים נ"א, ט.

ועוד יבהיר לנו תמיהה רבה: כיצד על חטאים חמורים שכאלה, גרימת מוות ואיסור אשת איש, דוד אומר שתי מילים: "חטאתי לה"¹⁵ ומיד הוא נענה שם: "גם ה' העביר חטאתך"?

התשובה היא: כל בקשת המחילה היא לפני משורת הדין, כי על-פי שורת הדין, אין כאן חוטא אלא רק מעשה חטא, ואין כאן חוטא אלא מקים עולה של תשובה.

לשיטת ר' יונתן שדוד לא חטא, צריכים אנו לבאר אם כן, מדוע נענש דוד בכך שהתינוק שנולד מביאה זו, מת? והתשובה מפורשת בכתוב: אין כאן עונש לדוד, אלא יש כאן הסרת חילול ה', כי להנציח ילד שנולד בצורה כזו יש בזה ניאוף שם ה'¹⁶ וחילול כבוד מלכות ישראל, שהרי הציבור, המון העם, אינו יודע את תורת הסוד, שכל המעשה היה בגזירת מלך, על מנת להקים עולה של תשובה, זר ומוזר יחשב, שהטוען למלכות לאחר דוד – יחשב כממזר, ולכן טוב מותו מחייו, ואחיו – הבן הבא של בת-שבע – הוא ימשיך את מלכות דוד.

הרעיון שניטלת מאדם אפשרות הבחירה, והוא מוכרח לחטוא, הוא רעיון נועז במשנת היהדות, ולכן נצרף לכך תקדים ונראה שכבר היו דברים מעולם. דבר זומה למה שאירע לדוד, אירע בסב סבו, יהודה. דוד נכשל בחטיפת אשה מבעלה ובבעילת איסור, וגם יהודה נכשל בחטיפת בן מאביו ובבעילת איסור. "אור החיים" הקדוש כותב¹⁷, שיהודה חטא לפי "שהיה אנוס ע"פ הדיבור", ומקורו כנראה במדרש¹⁸: "וַיִּבְרָא יְהוָה ה' – זימן לו הקב"ה מלאך שהוא ממונה על התאוה... ויט אליה אל הדרך בעל כרחו שלא בטובתו", מכאן, רואים אנו אפוא, שיש הנהגה כזו, שעבור מטרות עילאיות¹⁹ הקב"ה "שובר" את חוקי ההנהגה של העולם, כשם שלעתים, לצורך חשוב, הקב"ה "שובר" את הנהגת הטבע, ומחולל נסים.

15. שמואל ב' י"ב, יג.

16. שמואל ב' י"ב, יד.

17. בראשית מ"ט, ט.

18. בר"ר פ"ה, ט"ו.

19. כתבנו לעיל שדוד הוכרח להקים עולה של תשובה לחוטאים שבאותו הדור, אולם יש כאן עומק לפנינו מעומק, ונרמזו בקצרה: האר"י הקדוש בליקוטים לפי האזינו כתב שאדם (הראשון) ר"ת: אדם, דוד, משיח, וכוונתו לומר שתיקון העולם העתידי נעוץ בראשיתו, ורמזו זאת חז"ל במדרש בר"ר ב' ד': "ורוח אלוקים מרחפת – זה רוחו של המשיח... ונחה עליו רוח ה'". קלקול העולם החל בחטא הקדמוני של האדם הראשון, שבחטאו נפל והפיל את כל העולמות, ובלשון המקובלים: "נתפזרו ניצוצות הקדושה". תיקון העולם יהיה כאשר יאספו הניצוצות למקומם, בבחינת: "לא ידח ממנו נידח", ומי יהיה זה שיחזיר את העולם בתשובה! מלך המשיח! (משיח בגימטריה נחש, כי הוא התיקון לחטא הקדמוני) ומיהו מלך המשיח! דוד המלך! "דוד בן ישי עבדך משיחך" ובקדושת שבת: "ועינינו תראינה מלכותך, כדבר האמור בשירי עוזך, עיי דוד משיח צדקך" (וכן כתב הזוה"ק בפי "לך לך").

וזהו שרמזו האר"י הקדוש: אדם = אדם דוד משיח. אדם חטא וקלקל, גלגולו הוא בדוד שהתחיל את התיקון וזו הכוונה: "הקים עולה של תשובה", והסיוס יבוא בתיקון המושלם ע"י המשיח. וזהו עומק דברי הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ז' הלכה ה'): "אין ישראל נגאלים אלא בתשובה", הכוונה לתשובה שהקים דוד, כי רק דוד המלך יכול להתחיל לתקן את חטא אדה"ר, וחז"ל רמזו זאת במדרש שלאדה"ר הוקצבו שנות חיים שלמות – 1000 שנה. אולם הוא חי רק 930 שנה כי נתן 70

כעין זה מצאנו גם אצל הושע, שהקב"ה מצוה עליו לשאת אשה זונה, ובעצם מבטל את כוח בחירתו בטוב, ואכמ"ל בפרטי עניין זה, אבל העיקרון מסייע לדברינו הנייל. ועוד מצינו כעין זה במקושש שנתכוין לשם שמים²⁰, וא"כ שוב אנו רואים שמן השמיים הסבו לו חטא או מעשה שיראה כחטא (כי הייתה זו מלאכה שאינה צריכה לגופה) כדי להציל את כלל ישראל מלעבור על כל התורה²¹.

ג. יישוב הבעיות וביסוס הטענה – דוד לא חטא

לפירושינו למשמעות מימרתו של ר' יונתן מצאנו כמה קושיות, אך ניתן ליישבן. בל נשכח שלכל אחד מן הפירושים שהוצעו בסוגיא זאת ישנן קושיות.

א. ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר במסכת שבת מימרות רבות באותו סגנון: ראובן לא חטא, וכן בני עלי, בני שמואל וכו'. הבאת המימרות בסגנון אחד, ובמקום אחד, ייתכן שרומזת על שורש ורעיון שצריך להיות תואם בכל המימרות לעניין כל האישים. את ביאורנו הנייל אי אפשר לצקת בחטאם של בני עלי או בני שמואל, שלא היו גדולי הדור, ובוודאי שלא הוטלה עליהם משימה ייחודית "להקים עולה של תשובה". לעני"ד, המימרא של ר' יונתן במסכת ע"ז, המבארת את מימרתו שלו במסכת שבת, מאזנת את הקושיא האמורה.

ב. מעבר למות הילד שנוצר ממעשה החטא, (שעונש זה ביארנוהו לעיל) נענש דוד, "ושלם את הכבשה ארבעתים"; אמנון, תמר ואבשלום בנוסף לבן הראשון של בת-שבע. ואם כדברינו שדוד לא חטא, מדוע נענש בצורה כה חמורה? על שאלה זו יכולים אנו לתרץ על דרך שיישב הרמב"ן²² בעונש שנענש פרעה, למרות שהקב"ה הוא זה שגזר עליו לשעבד את ישראל, משום ששיעבד את ישראל יותר מן הראוי, "אני קצפתי מעט, והמה עזרו לרעה".

ובנושא שלפנינו: למרות שדוד נאנס לבצע את מעשה החטא, מכל מקום יודע תעלומות גילה סטייה קלה שבקלות, ושמץ של הנאה אישית, ולרום מדרגת דוד מלך המשיח, נענש על כך בחומרה. אולם, קושיא זו יכולה להישאר גם ללא תירוץ, משום שכאמור, הקושיות על ההסברים האחרים, לעני"ד קשות ומהותיות יותר. ולעומת הקושיות מצאנו כמה חיזוקים לפירושינו:

שנה מהן לדוד. הקב"ה הקדים רפואה למכה, ומראשית הבריאה כבר הוכן תיקונו. התיקון ההתחלתי היה במלכות דוד ובמקדש שלמה בנו, וכעת אנו מצפים לתיקון הנצחי, ולבניין עולם. עכ"פ לענייננו, מתקרב להבנתנו העניין, שעבור תיקון העולם והשבתו לדרגת אדה"ר, שזוהי תכלית הבריאה, הקב"ה יחרוג מהכללים, אף שהם "עמוד התורה" ויטול את הבחירה באופן חד-פעמי מן המתקן.

20. עיין תרגום יונתן במדבר ט"ו, לב, ובבבא בתרא קיט, ע"ב תוד"ה אפילו, ביתר פירוט.

21. כך ביאר ב"מרגליות היס" לסנהדרין דף קז.

22. בראשית ט"ו, יג.

א. דוד עשה מעשה חטא, וכדרך של חסיד, הוא עושה תשובה אף על "מעשה חטא" ולא רק על חטא ממשי. יש להניח שהתשובה מכוונת היא לגופו של החטא, וכאשר נעייין במזמור התשובה בתהלים נ"א: "בבוא אליו נתן הנביא כאשר בא אל בת־שבע", לא נמצא רמז לאף אחד מן החטאים המיוחסים לדוד ע"פ הפרשנים השונים²³, ואילו לדבריו של ר' יונתן במסכת ע"ז, שכל המעשה היה על מנת להקים עולה של תשובה, וכפי שהעמקנו בדבריו, נמצא יותר מרמז, והוא פסוק מפורש²⁴: "אלמדה פושעים דרכיך, וחטאים אליך ישובו". דוד מבקש התחשבות בנסיבות המיוחדות, שכל מה שהתלכלך במעשה חטא חמור כל כך, נועד לצורך גבוה של התחברות לפושעים, כדי ללמד את דרכי ה'²⁵. ומצטרף לזה האמור לעיל, שדוד מבקש נקיין וטהרה מרבב שדבק בו, ולא כפרה להינצל ממוות לחיים, וסיוע מפורש יש כאן לדברינו, משני פסוקים מפורשים במזמור התשובה.

ב. הפרשה המוזכרת בסוף חייו של דוד, שופכת אור על פרשת בת־שבע. ידוע שהקב"ה מעניש ומשלם שכר מידה כנגד מידה, ואם הקב"ה נטל מדוד את הבחירה במקום שלכל אדם יש בחירה, הרי שמידת הקב"ה נותנת שיתן לדוד בחירה במקום שלאחרים אין בחירה.

וראה זה פלא — בפרק האחרון בשמואל ב', באחרית ימי דוד, דוד התחייב בעונש בעוון מניית בני ישראל. והנה — באגד הנביא, ומציע לדוד שלוש אפשרויות של עונש: "בחר לך אחת מהם", ודוד בוחר באפשרות הנוחה בעיניו, והיא הַדָּבָר: "נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו, וביד אדם אל אפולה"²⁶. אפשרות לבחירת עונש היא דבר שלא מצאנו במקום אחר בתנ"ך, ואין זו הנהגת הקב"ה הרגילה. ואם כן, הלא דבר הוא, שבמעשה בת־שבע הקב"ה שינה מהנהגתו הרגילה ונטל מדוד את הבחירה, ובחטא מניין בני ישראל, הקב"ה שינה את הנהגתו הרגילה, ונתן לדוד את הבחירה. אלא בוודאי שיש קשר בין שני יוצאי דופן אלו, וסיוע נאה להצעתנו במהות מעשה דוד בבת־שבע.

ייתכן שישנו רמז על הקשר בין פרשת נטילת הבחירה לפרשת נתינת הבחירה בקביעת שמו של אוריה החתי, כחותם את רשימת גיבורי דוד בסוף פרק כ"ג, ודרשינו סמוכים, וסמיך ליה פרשת מניית בני ישראל בפרק כ"ד. וכביכול הנביא (מסדר הספר) מגלה שבפרשת אוריה ואשתו — דוד המלך לא חטא, כי נטלה ממנו הבחירה, והפיצוי בא בנתינת הבחירה בפרשת מניית בני ישראל.

23. עיין בסיכום המזמור ב"דעת מקרא", שם.

24. תהלים נ"א, טו.

25. ובהמשך להערה 21 (ע"ש), הדברים עמוקים יותר, ודוד בא לעשות כאן תיקון כללי יותר, ובזאת נבין את שני הפסוקים האחרונים במזמור, שלכאורה אינם שייכים. עיין בסוף סיכום המזמור ב"דעת מקרא". אולם לפי דברינו הם שייכים ביותר, שהרי כל מעשה החטא של דוד לא נתגלגל לידינו אלא לצורך התיקון המשיחי שיתקן את הקלקול הנחשי, והביטוי החזק ביותר של התיקון הוא: בניין ציון וירושלים, "מזבח חדש בציון תכין, ושעירי עזים נעשה ברצון". וידוע בספרי החסידות שהמילה א"ז, רומזת לעולם התיקון, שבו האי' (שם הוי"ה שנטל עשו) מצטרף לוי' (7) הוי"ות בשם יעקב, א"ז ישיר משה — בעתיד, א"ז ימלא שחוק פינו, וכן בחתימת מזמור התשובה: "א"ז תחפץ זבחי צדק", "א"ז יעלה על מזבחך פרים".

26. שמואל ב' כ"ד, יד.

ג. כתבנו לעיל אבחון בין המושג "חטא" לבין המושג "עשה מעשה חטא". חילוק זה יש לו על מה שיסמוך בדברי חז"ל, שכך אומרת הגמ' בע"ז ד, ע"ב: "לא דוד ראוי לאותו מעשה...". וכן בסוטה²⁷: "עצה עמוקה של הקב"ה שהוא מלך עולם, שגזר על דוד כן, במעשה בת-שבע". הביטוי "מעשה" במקום הביטוי "חטא" שהיה צריך להיכתב בפשטות, בוודאי מרמז על חטא שניטל ממנו עוקצו ועיקר עניינו. ומשבאנו לכך, אפשר לדייק אף בדברי ר' יונתן: "כל האומר דוד חטא". ר' יונתן איננו חולק על המציאות שדוד חטא, להיפך הוא מודה שדוד עשה מעשה חטא, ר' יונתן סובר שהאומר שדוד חטא טועה, משום שצריך לדעת ולהסתכל על המציאות, כשם שלפעמים חילול שבת איננו עבירה אלא מצוה, כגון במקרה של פיקוח נפש. נמצאנו למדים מדברי ר' יונתן שכל מעשה צריך להיבחן לעומקו, ולעתים העומד מן הצד רואה ואינו יודע מה הוא רואה, ולעתים הוא אומר אך הוא טועה. לא אמר ר' יונתן: "דוד לא חטא", אלא "האומר דוד חטא", כי באמת היה כאן מעשה חטא, אך אי אפשר לומר שחטא, כי הוכרח לעשות כך.

ד. במסכת בבא בתרא יז, ע"א למדנו: "שלושה לא שלט בהן יצר הרע, אלו הן: אברהם, יצחק ויעקב, דכתיב בהו בכל מכל כל. ויש אומרים אף דוד דכתיב ולבי חלל בקרבי". אברהם יצחק ויעקב הם קבוצה אחת של אישים, שאין מחלוקת לגביהם, שלא שלט בהם יצר הרע, וכביכול ניטלה מהם הבחירה, והם נוטים לטוב (עייני גם בתוד"ה "שלושה לא"). דוד הוא סוג אחר, שאף ממנו ניטל יצר הרע, ודבר זה מתמיה! בין אם בת-שבע היא אשת איש ובין אם היא גרושת איש, בין אם דוד חטא בחטא חמור שעליו שילם ארבעתיים, ובין אם חטא בדקות שבלב, ברור לכל ההסברים שהכרנו עד כה, שהכל התחיל מעצת יצר הרע, וכל הגדול מחבירו – יצרו גדול הימנו, ואם כן, כיצד תתפרש גמרא זו ע"פ ההסברים השונים?

על פי הסברנו גמרא זו היא קילורין לעינים, שקמ"ל שגם החטא החמור הזה (באוריה ובבת-שבע) היה מעשה חמור ונורא, אבל לא נבע מיצר הרע, אלא הייתה זו כפיה על דוד לחטוא לצורך נשגב ונעלה. ולכן חלוק דוד לקבוצה נפרדת משלושת האבות, שהאבות הזדככו עד כדי כך, שכביכול לא שלט בהם יצה"ר להסיתם ולהדיחם לדבר עבירה, ודוד לעומתם "לא שלט בו יצר הרע" במובן אחר, לא שלט בו באותו עוון, כי אמנם עשה מעשה עבירה, אך בניגוד לרגיל לא עשה כן מעצת היצה"ר אלא מעצת רבונו של עולם, מעצת הטוב.

²⁷ דף י, ע"ב ברש"י האחרון שבעמוד.